

І.В. ЛЕВІНА, к.е.н., доцент,
Донецький національний технічний університет,
м. Донецьк, Україна
iv.levina@mail.ru

Ю.С. ДОРОФЄЄВА, к.е.н.,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Донецьк, Україна
Julia-Dorofeeva@yandex.ru

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано інституціональні чинники та умови забезпечення інноваційного розвитку та конкурентоспроможності економіки України. Аргументовано, що доцільним є впровадження моделі інноваційного розвитку на основі підтримки високотехнологічних галузей. Обґрунтовано, що основною перешкодою на шляху інноваційного розвитку України є неефективність інституціонального середовища. Запропоновано шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України.

Ключові слова: інституціональні чинники, конкурентоспроможність, інновації, модель інноваційного розвитку, людський капітал.

Проанализированы институциональные условия и факторы обеспечения инновационного развития и конкурентоспособности экономики Украины. Доказана целесообразность внедрения модели инновационного развития на основе поддержки высокотехнологических отраслей и развития человеческого капитала. Обосновано, что главным препятствием на пути инновационного развития выступает неэффективность институциональной среды. Предложены направления повышения уровня конкурентоспособности экономики Украины.

Ключевые слова: институциональная экономика, институциональные факторы, конкурентоспособность, инновации, модель инновационного развития, человеческий капитал.

I.V.Levina
J. S. Dorofeeva

Institutional factors of providing Ukraine's innovative development of economy

The article is discussed the institutional condition and factors of providing Ukraine's innovative development and competitiveness of economy.

Analysis of external and internal factors of innovative development in Ukraine has identified the main reasons for the ineffectiveness and institutional "traps". There are proposed the recommendations to increase level of competitiveness and innovative development.

Key words: institutional factors, competitiveness, innovative development, human capital.

Здатність до створення та практичного використання інновацій стають важливішою умовою розвитку економіки та перетворюються у головний фактор забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародній арені. Досвід постіндустріальних країн, які ґрунтуються на інноваційному розвитку, доказує, що сьогодні тільки через знання, відтворення людського капіталу та побудови ефективного інституційного середовища можливо підвищити рівень конкурентоспроможності країни та забезпечити високий рівень якості життя населення.

Дослідженню інноваційного розвитку економіки приділяється багато уваги як в роботах вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед зарубіжних вчених, які зробили суттєвий внесок у дослідження проблем забезпечення інноваційного розвитку та конкурентоспроможності, слід віднести М. Портера [1], Ф. Махлупа [2], П. Друкера [3] та багатьох інших. Аналізу проблем інноваційного розвитку національної економіки присвятили свої дослідження такі вітчизняні вчені, як О. Амоша [4], В. Геєць, Б. Губський, Чухно [5] та інші. Однак, аналізу інституціональних умов національної конкурентоспроможності та інноваційного розвитку приділяється недостатньо уваги, що перешкоджає формуванню ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки України.

Ціль статті – проаналізувати інституціональні чинники та умови забезпечення інноваційного розвитку та конкурентоспроможності економіки України.

Провідні країни світу взяли курс на підвищення конкурентоспроможності економіки, що підтверджується в багатьох нормативно-правових документах, деклараціях, стратегіях

© І.В. Левіна, Ю.С. Дорофєєва, 2014

тощо. Так, наприклад, країни Європейського союзу взяли курс на підвищення національної конкурентоспроможності як однією із головних задач економічної політики, що було підтверджено у Лісабонській декларації. Уряд США також визначив головною метою економічної політики підвищення конкурентоспроможності, що зазначено у «Ініціативі по підвищенню конкурентоспроможності США» та проголошено, що для підтримки конкурентних переваг у світовій економіці необхідно більшу увагу приділяти політиці, в основі якої лежить безперервне лідерство в інноваціях. Уряд США підкреслює, що стійкість економіки залежить в більшій мірі від національних можливостей генерувати наукові і технологічні відкриття та використовувати їх у реальному секторі економіки, а також формування якісної системи освіти та людського капіталу.

Серед пріоритетних завдань соціально-економічної політики України також не одноразово наголошувалось на необхідності глибокої модернізації української економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Україна у 2013 році за глобальним індексом конкурентоспроможності посіла 84 місце серед 148 країн світу, погіршивши свій рейтинг на 11 позицій в порівнянні з попереднім роком [6].

Аналіз сутності чинників конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, узагальнення результатів дослідження інших вчених дало змогу систематизувати чинники, які обумовлюють зростання конкурентоспроможності країни та добробуту населення. Ця система чинників конкурентоспроможності та інноваційного розвитку складається з економічних, соціальних, законодавчих та організаційно-управлінських складових (рис. 1). Кожна група чинників включає безліч самостійних факторів, які в більшій або меншій мірі впливають на інноваційний розвиток України.

Система чинників інноваційного розвитку України формується під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища. Внутрішнє середовище формується в межах держави на основі нормативно-правового забезпечення та політики в області науково-технічного розвитку. Зовнішнє середовище формується за межами країни під впливом державної політики окремих країн щодо інноваційного розвитку, міжнародних зв'язків тощо. Слід зазначити, що у системі чинників інноваційного розвитку зовнішнє середовище відіграє не менш важливу роль у порівнянні з внутрішнім, що обумовлено ознаками глобалізації.

Економічні чинники інноваційного розвитку України включають у себе грошово-кредитну політику держави; бюджетну політику; матеріально-технічну базу наукових установ, підприємств, що створюють інновації тощо; державні, приватні та іноземні інвестиції, в тому числі венчурне інвестування; ринок праці; ринкову кон'юнктуру на внутрішньому та зовнішньому ринках. На думку багатьох українських вчених, саме економічні чинники інноваційного розвитку відіграють вирішальну роль у побудові економіки інноваційно-орієнтованого типу. Саме фінансування освіти та науково-технологічної сфери, вважають фахівці, є пріоритетним, незважаючи на наявність інших гострих проблем, які потребують значних інвестицій. Однак, відомий український вчений Чухно А.А. відмічає, що інвестиції та інновації дійсно взаємозв'язані і взаємодіють, але ефект досягається лише за умови, коли інвестиції, їхня структура відображає технологічну структуру економіки і забезпечують пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів. Тому, наголошує він, прихильники так званої «інвестиційної моделі» розвитку мають враховувати, що збільшення обсягів інвестицій може призвести до погіршення структури економіки [5, с. 403].

До законодавчих чинників інноваційного розвитку слід віднести нормативно-правове забезпечення; захист та охорону прав інтелектуальної власності, охорону прав і інтересів суб'єктів інноваційної діяльності, в тому числі інноваційного підприємництва. Держава формально приділяє достатньо уваги інноваційному та науково-технологічному розвитку, це підтверджується низкою Законів України, постанов Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, що регламентують інноваційну діяльність за такими важливими аспектами, як визначення науково-технологічних та інноваційних пріоритетів, фінансове забезпечення інноваційної діяльності тощо. Однак стратегічні пріоритети, які ставить перед собою держава, потребують створення кращих законодавчих умов для реалізації політики в області інноваційного розвитку. Дані експертного опитування фахівців з проблем інноваційного та соціально-економічного розвитку проведеного Інститутом економіки промисловості вказують про недостатність правового забезпечення для ефективної інноваційної діяльності, так вважає 51,8% експертів. Але майже третина експертів (29,9%) підкреслила, що нормативно-правових документів достатньо, хоча механізм їх реалі-

зації працює слабо. Майже 10% експертів вважають, що справа не в їх кількості, а в якості, що відсутня комплексність та системність їх змісту. Вони дійшли висновку, що розвинене

правове забезпечення можливе тільки за умов розвинутої інноваційної діяльності [4, с. 198-199].

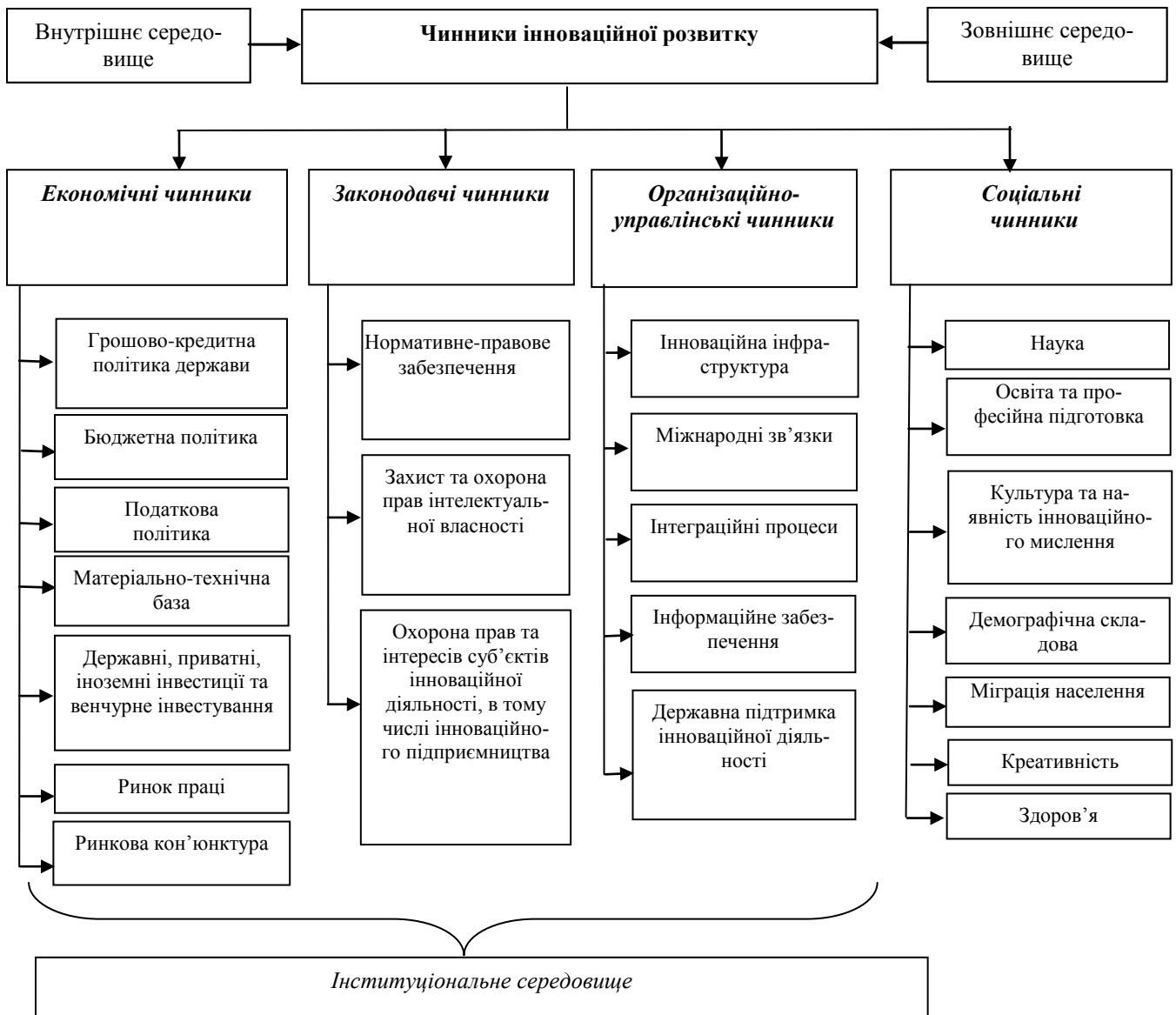

Рис. 1. Система чинників інноваційного розвитку

До складу організаційно-управлінських чинників інноваційного розвитку слід віднести інноваційну інфраструктуру, міжнародні зв'язки, інтеграційні процеси, інформаційне забезпечення та державну підтримку інноваційної діяльності. Інноваційна інфраструктура є двигуном просування інновації від дослідження до випуску конкурентоспроможної та наукомісткої продукції. Вона є головним чинником у просуванні інноваційної продукції до споживача. Якщо інноваційна інфраструктура сформована на досить високому рівні, то пері-

од між самим відкриттям і впровадженням нової техніки буде мінімальний, це буде сприяти більш швидкому економічному зростанню країни. За оцінками експертів, рівень розвитку елементів інфраструктури інноваційного типу знаходиться на низькому та дуже низькому рівні, що підтвердило 80% фахівців [4, с. 226]. Також, в сьогоденні умовах, активно розвиваються міжнародні зв'язки, але частка України в міжнародному трансфері знань та технологій незначна. Слід зазначити, що наявність проблем організаційно-управлінського харак-

теру перешкоджає не тільки належному інноваційному розвитку країни, але й уповільнює процес реалізації комплексної державної політики щодо інноваційного та науково-технологічного розвитку. Таким чином, формування організаційно-управлінського механізму забезпечення інноваційного розвитку має бути комплексним та всебічним, що буде сприяти інноваційному розвитку економіки країни.

До соціальних чинників інноваційного розвитку відносяться ті, які безпосередньо пов'язані з людиною і соціумом. До них можна віднести: науку; освіту та професійну підготовку; культуру; демографічні зміни; міграцію населення та стан його здоров'я. Зрозуміло, що всі ці групи факторів впливають нерівномірно на інноваційний розвиток. Практично всі вчені, які досліджують інноваційний розвиток та чинники, які його обумовлюють, вважають, що найбільш потужний вплив здійснює наука, освіта та професійна підготовка.

Величезна роль в інноваційному розвитку як у межах окремої країни, так і в загальносвітових масштабах припадає на науку. Саме наукові кадри, які займаються фундаментальними та прикладними дослідженнями, створюють нові винаходи, продукти, технології, моделі, методи, наукові розробки тощо. Тобто розвиток науки і подальший інноваційний розвиток економіки визначається науковими кадрами, які зайняті переважно у науковій сфері. Головним чинником розвитку економіки в постіндустріальних країнах виступає не матеріальна, а інтелектуальна складова – знання та здібності людини, які виступають визначальним фактором інноваційного розвитку в сучасних умовах. На думку академіка НАН України А. Чухно, головними чинниками інноваційного розвитку є наука, яка створює нові зразки техніки й технології, та освіта, що забезпечує загальнокультурну і професійну підготовку людей, здатних і працювати з новою технікою, і управляти її функціонуванням [5, с. 406].

Таким чином, приведені вище чинники визначають інноваційний розвиток України.

На основі узагальнення визначають наступні інноваційні моделі розвитку залежно від ринків збуту:

- ✓ модель інноваційного розвитку на основі використання перспективних інноваційних проєктів (наздогоняюча модель);
- ✓ модель ефективного використання інноваційного потенціалу на основі підтримки

ресурсного потенціалу;

✓ модель на основі підтримки товарів народного споживання;

✓ модель інноваційного розвитку на основі підтримки експортоорієнтованих високотехнологічних галузей [7, с.39].

На наш погляд, доцільним є впровадження моделі інноваційного розвитку на основі підтримки високотехнологічних галузей. Для впровадження цієї моделі необхідно спрямованість на забезпечення таких напрямків, як: поглиблення структурних трансформацій економіки з орієнтацією на високотехнологічні галузі, розвиток людського капіталу, інновацій, створення ефективного інституціонального середовища. На рисунку 2 розглянуто умови забезпечення інноваційного розвитку економіки України.

Відтворення людського капіталу є важливою умовою інноваційного розвитку країни. На нанорівні відтворювальна система визначається здатністю людського капіталу генерувати та використовувати знання. Компаративний підхід до дослідження категорії людського капіталу дозволяє виявити його подвійну природу: з одного боку, як здібність людини до пізнання, тобто як процес віддзеркалення і відтворення дійсності в мисленні, результатом якого є нове знання; з іншого боку – використання нових знань і виявлених закономірностей в економічній діяльності з метою отримання інтелектуального продукту. Причому економісти неокласичного напрямку акцентують увагу на формалізованому знанні, яке може виражатися конкретними характеристиками, математичними формулами і т.п. Представники австрійської економічної школи, зокрема, Й. Шумпетер, приділяє увагу неформалізованим знанням, особливо унікальним знанням. Неформалізоване знання складно піддається формалізації та включає в себе такі поняття, як особисту думку, індивідуальний досвід та ін. Японські вчені І. Нонакі та Х. Такеучи вважають, що успіх японських компаній є результатом використання саме неформалізованих знань та високого рівня освіти [8].

За словами Лестера Туроу, «...у XXI столітті освіта і кваліфікація робочої сили стануть домінуючим засобом конкуренції» [9]. Роль освіти в забезпеченні стійкого соціально-економічного розвитку, зростанні конкурентоспроможності держав і зміцненні їх позицій на світовому ринку і в світовій економічній спільноті постійно зростає.

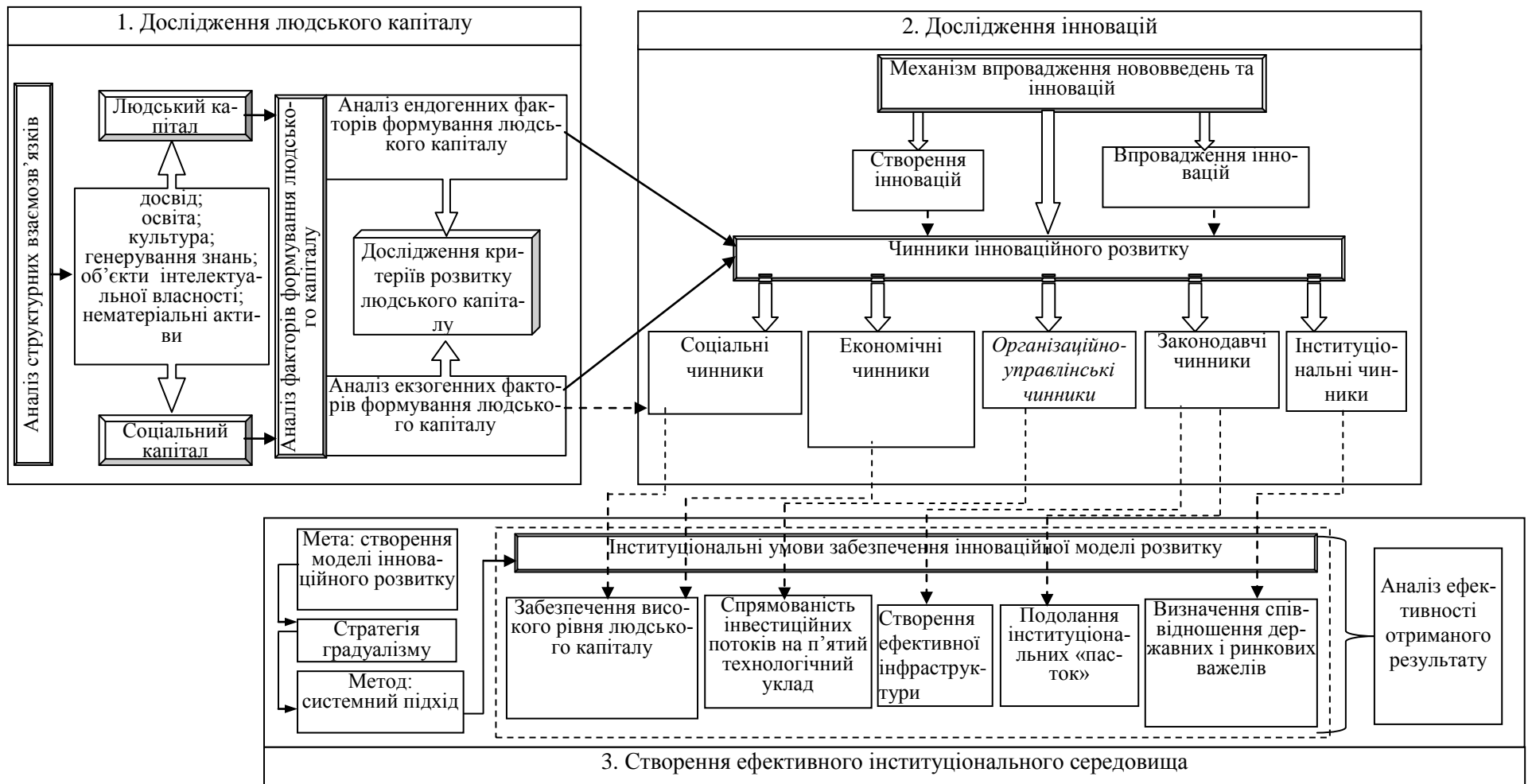

Рис. 2. Інституціональні умови забезпечення моделі інноваційного розвитку

Україна має достатньо високий рівень освіти та грамотності населення, що відображає високий рівень розвитку людського капіталу. За індексом рівня освіти, який включає показники охоплення вищою та середньою освітою та рівень грамотності дорослого населення, Україна в 2011 році посіла 31 місце серед 188 країн, обігнавши Італію, Великобританію, Росію та ін. [10]. Система вищої та професійної освіти є одною з найсильніших конкурентних переваг України. У рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2013 році за даною складовою Україна посідає 43 місце і має провідне місце серед країн СНД. За показником охоплення вищою освітою Україна традиційно займає високі позиції. Так, наприклад, у 2013 році по показнику «вища освіта та профпідготовка» Харківська область займала 22 місце, Київ – 27, Одеська область – 35 місце у світі [6]. Це свідчить, що система вищої освіти в Україні є однією із головних конкурентних переваг, що обумовлює суттєві потенційні можливості країни до інноваційного розвитку.

Однак, високий в цілому освітній рівень населення України, який демонструють дані державних статистичних спостережень у галузі освіти не означає відсутності проблем у цій сфері. Незважаючи на те, що Україна посіла провідне місце за показником охоплення вищою освітою, однак вона суттєво поступається за показниками якості системи освіти. Всесвітній Економічний Форум оцінив якість системи освіти на основі експертного опитування. Дані, що представлені у Звіті про глобальну конкурентоспроможність свідчать, що якість у сфері математичних та природних наук є конкурентним чинником країни, однак негативні тенденції простежуються в якості шкіл менеджменту. Рівень підготовки фахівців з бізнесу, управління і економіки значно відстає від кращих світових стандартів, що обумовлено відсутністю власної напрацьованої школи.

Крім того, найбільш негативним моментом є стрімке зниження мотивації студентів до продуктивного навчання. Багато науковців, керівників та менеджерів підприємств відзначають суттєві проблеми та наголошують, що у молодих фахівців відсутні не тільки практичні навички, але і слабкий рівень теоретичної підготовки. Не дивлячись на серйозний брак даних для проведення моніторингу якості системи освіти, масштаби цієї проблеми стають усе більш очевидними.

На нашу думку, в сьогоденних умовах необхідно більшу увагу приділяти саме якісній

стороні вищої освіти. На думку провідних економістів, якісна система освіти повинна виконувати наступні головні завдання: по-перше, вона повинна виробляти у людини здатність перетворювати отриману інформацію на знання; по-друге, створювати основу для того, щоб людина уміла відокремлювати важливе серед гіпотетичних ідей; по-третє, освіта повинна викликати інтерес до нових знань.

Головним критерієм оцінки якості надання освітніх послуг є затребуваність фахівців, не тільки на регіональному, однак і на міжнародному ринку праці. В умовах сьогодення, роботодавці, в першу чергу, звертають увагу як на практичні навички працівника, так і на рівень його теоретичної підготовки. В нашій країні система вищої освіти слабо адаптована до вимог роботодавців, що є суттєвою перешкодою для побудови конкурентоспроможної економіки. Головна проблема системи вищої освіти в Україні полягає в тому, що ця система готує фахівців середньої ланки. Однак, на даному етапі розвитку економіки попит на дану категорію працівників є низьким. Існує реальна потреба у висококваліфікованих фахівців (топ-менеджери, фахівці та керівники вищої ланки) та працівників робітничих професій. Україна є лідером за охопленістю вищою освітою, однак вона не може задовольнити попит на фахівців вищого рівня. Це свідчить про необхідність корегування системи освіти та адаптації її до реальних потреб економіки.

Підвищення рівня конкурентоспроможності більшою мірою є результатом впровадження новітніх технологій та інновацій. Саме інновації та винаходи сприяють динамічному економічному розвитку та підвищують результативність економічної системи. Їх наявність є ознакою переходу економіки на принципово нову модель економічного розвитку, що розширює можливості країни стати більш конкурентоспроможною та наблизитися до рівня розвинених країн.

Україна має високорозвинений науково-технічний потенціал в аерокосмічній галузі, ракетобудуванні, біотехнології тощо, що відносяться до п'ятого технологічного укладу, але домінуючу частку у валовому продукті становлять товари виробництва третього та четвертого технологічного укладу. Також слід відзначити, що спрямованість інвестиційних потоків не сприяє створенню інновацій в Україні, оскільки більша частка інвестицій спрямовується на підприємства третього технологічного укладу, тобто на розвиток традиційних індустрій.

ріальних технологій. Інертність інвесторів можливо обґрунтувати наступними причинами: неврегульованістю відносин на законодавчому рівні, високим рівнем ризиків, відсутністю венчурного капіталу.

За глобальним індексом конкурентоспроможності по показнику «інновації» Україна у 2013 році займала 148 місце, а по окремо взятих регіонах України Харківська область займає перше місце в національному рейтингу та 43 місце в світі, Донецька область – 53 місце у світі [6]. Основні конкурентні недоліки, які визначають слабкі позиції по показнику «інновації», є охорона інтелектуальної власності та низькі витрати компаній на науково-дослідницькі розробки.

Доцільно зазначити, що найбільші економічні успіхи та високотехнологічний розвиток спостерігається саме в тих регіонах України, де забезпечується якісна вища освіта та професійна підготовка, тісний взаємозв'язок між університетами та науково-дослідними інститутами. Прогресивна система вищої освіти робить можливим технологічний та інноваційний прорив в усіх сферах життя і перехід економіки на інноваційний тип розвитку.

Однак є і протилежна точка зору стосовно взаємозв'язку інституту інновацій та освіти. Так, російський вчений Пігров К.С., у своїй роботі «Діалектика інновацій та освіти» доказує, що інновації знаходяться у складних, суперечливих стосунках з соціальним інститутом освіти [11, с. 11]. Він стверджує про консерватизм інституту освіти, який не розвиває здібностей до інноваційного мислення. Тобто система освіти надає вже існуючі знання, від покоління до покоління і в цій системі, як правило, позитивних результатів досягають плідні учні, так звані «відмінники». На його думку, ця група учнів стає, як правило, рядовими працівниками, далеко не творцями і не новаторами. Не зважаючи на те, що новатори повинні прагнути до здобуття нових знань та вмінь однак, на справді все зовсім навпаки, новатори уникають та стороняться освіти [11, с. 13]. На нашу думку, К. Пігров має рацію стосовно складних стосунків між інститутом освіти та інновацій, однак це тільки припущення. Можливо у минулі роки освіта не грала провідну роль у формуванні інноваційного мислення та здатності учнів до інновацій, однак на сучасному етапі це невід'ємна частина інноваційного розвитку. Як свідчить досвід розвинених країн, конкурентні переваги та високий рівень життя населення спостерігається у тих країнах, де є

потужна система освіти та вагомі наукові центри.

Якість інституційного середовища також суттєво впливає на конкурентоспроможність і економічне зростання. За показником «економічне стимулювання та інституційний режим», який включає в себе такі показники, як: тарифні і нетарифні бар'єри, якість регуляторної політики, правовий режим, Україна традиційно має слабкі позиції. В Україні інституціональні чинники є бар'єром для формування моделі інноваційного розвитку. Дослідження свідчать, що головною проблемою в Україні є низький рівень інституціональної ефективності, що визначають конкурентні недоліки. Так, в Україні низькі показники: ефективність правової системи у врегулюванні суперечок, незалежність судової системи, впровадження технології на рівні компанії, доступність новітніх технологій, охорона інтелектуальної власності, низька інтенсивність конкуренції на ринку, складність таможених процедур, неефективність місцевої та державної влади та ін. Безумовно, для формування конкурентоспроможної економіки необхідно увагу приділяти найбільш проблемним чинникам розвитку, тому що неефективність інституціональних чинників підриває довіру вітчизняних та зарубіжних інвесторів, що призводить до уповільнення темпів економічного зростання. Створення ефективного інституційного середовища сприятиме реалізації таких засад, як: інтеграції науки і виробництва; спрямованості підприємств на створення інтелектуальних продуктів та впровадження нововведень; орієнтації на стимулювання творчої складової труда.

Враховуючи загальноцивілізаційний вектор інноваційного розвитку, слід відмітити, що в розвинутих країнах створене адекватне інституціональне середовище для забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку економіки. Навпаки, в Україні інституціональні чинники є бар'єром для всебічного розвитку інновацій та формування моделі інноваційного розвитку. В Україні в основному сформовано нормативну базу, яка регламентує науково-технічну та інноваційну діяльність. Не зважаючи на це, впродовж останнього десятиліття спостерігається зниження інноваційної активності підприємств. Значна кількість нормативно-правових актів щодо інноваційного розвитку поки що не стала єдиною системою, більшість законів мають формальний, декларативний характер і не впливають на реальний інноваційний та науково-технічний розвиток

економіки.

Визначено, що основною перешкодою на шляху інноваційного розвитку України є неформованість ефективного інституціонального середовища для здійснення інноваційної діяльності, що проявляється у недостатньому розумінні представниками влади, бізнесу та широкими верствами населення безальтернативності інноваційного шляху розвитку.

Найбільш важливим завданням є створення умов для формування в країні сприятливого інституціонального середовища для здійснення інновацій. Можна виділити загальні рекомендації щодо підвищення інноваційного розвитку України. По-перше, необхідно створення сприятливих інституціональних умов шляхом підвищення рівня стандартів, побудови ефективної правової системи у врегульованні суперечок, забезпечення прозорості політики держорганів; по-друге, доцільно регламентувати права власності; по-третє, забезпечити структурну трансформацію у відповідності зі збільшенням інтенсивності інтелектуалізації продуктивних сил суспільства, впровадити стратегію інноваційної експансії з підтримкою високотехнологічних підприємств.

Література

1. Портер М. Международная конкуренция: пер. с англ. / М. Портер; под ред. В. Щетинина. – М.: Международные отношения, 2000. – 495с.
2. Machlup F. The Economics of Information's and Human Capital /F. Machlup.– Princeton: Princeton University Press, 1984.– 644р.
3. Друкер П. Задачи менеджмента в 21 веке. / П. Друкер. – М.: Издательский дом Ви-

льяме, 2000. – 104с.

4. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Монографія / О.І. Амоша, В.П. Антонюк, А.І. Землянкін та ін. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 328с.

5. Чухно А.А. Твори: У 3т. / НАН України, Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка, Наук. – дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т.2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. – 2006. – 512с.

6. The Global Competitiveness Report 2010-2011. World Economic Forum. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>

7. Пономаренко Є.В., Анненкова О.В. Теоретичний підхід до вибору моделей інноваційного розвитку країн світу // Економіка розвитку. – 2013. – №2 (66). – с.35-41.

8. Сакаяй Т. Стоимость, созданная знанием или история будущего / Т. Сакаяй // «Новая постиндустриальная волна на Западе»: антология / под ред. В.Иноземцева. – М.: «Academia» – Наука, 1999. – С. 345 – 371.

9. Thurow L. Investment in Human Capital / L. Thurow. – Belmont, 1970. – 146 p.

10. The World Bank, knowledge for development Режим доступу: <http://info.worldbank.org>

11. Пигров К.С. Диалектика инноваций и образования / К.С. Пигров // Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия “Symposium”, выпуск 29. СПб, 2003. – С. 11-15.

Статья поступила в редакцию 22.02.2014